

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za vse leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 18. maja 1934.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Ali naša življenjska moč pojema?

Vsakoletni podatki Higijenskega zavoda o ljudskem gibanju pri nas so izredne važnosti za presojo življenjske moči in zdravja našega naroda. Prav je zato, da o njih nekoliko razmišljamo. Številke o ljudskem prirastku nam dokazujejo, da smo stopili na pot drugih zahodnoevropskih narodov, in da naš naravni ljudski prirastek zadnje desetletje stalno pada. Bolj kot vse drugo, nas je pred vojno naše fizično zdravje in naša naravna plodovitost obvarovala, da nismo utonili v tujem morju. Ta plodovitost je znatno presegala ono nemškega alpskega ljudstva in tržaškega italijanskega življa. Na Štajerskem je doseglo število rojstev 32 na tisoč prebivalcev, medtem ko je znašalo pri Nemcih le 26. Le tako je bilo mogoče, da naše število vsaj absolutno ni padalo, čeprav se je leto za letom zgubljalo tisoče in tisoče naših ljudi v nemških štajerskih mestih in industrijskih krajih. Isto velja za Primorje, posebno še za tržaško okolico in Trst, kjer smo Slovenci ne le absolutno, ampak tudi relativno prav znatno napredovali. Edino na Koroškem je bil naš ljudski prirastek precej enak nemškemu in je dosegel v velikovškem okraju najnižjo številko, t. j. 27 rojstev na tisoč prebivalcev. Da smo številčno Slovenci kljub temu tako počasi napredovali, je vzrok v raznarodovanju in močni emigraciji našega življa. Sicer smo bili Slovenci in smo še danes med slovanskimi narodi glede naravne plodovitosti na predzadnjem mestu in le Čehi stoje še za nami, vendar pa v tem oziru še daleč prekašamo zahodnoevropske narode, izvemši Italijane, Špance in Portugalce, ki so z nami na približno isti višini. Zato pa je umrljivost med Slovenci manjša kot pri drugih Slovanih razen pri Čehih, kar priča, da so higijenske razmere pri nas, čeprav nepopolne, vendar še boljše kot drugod. Po vojni je poseben očitni padanje ljudskega prirastka pri Nemcih, ki so že dosegli in prekosili Francoze. Ti so bili pred vojno na zadnjem mestu in s strahom so računali, kdaj jih nemška povodenj poplavi. Ta strah je danes minil. Padanje števila rojstev je danes splošen pojav in le vzhodnoevropski narodi, Slovani in Romuni izkazujejo še visoko plodnost. Očitna je zlasti pri Nemcih vzročna zveza med padanjem števila rojstev in med gospodarskimi razmerami, ki ustvarjajo vedno težje pogoje za sklepanje zakonov in preskrbo naraščaja. Leta 1930 je prišlo na 1000 prebivalcev rojstev: v Nemčiji 17,5, v Franciji 18, v Angliji 16, v Italiji 26, v Španiji 29,

v Češkoslovaški 23, v Poljski 33, v Rumuniji 35 in v Rusiji 41.

Razmerje prirastka je nekoliko drugačno, ker v zahodnih državah boljše higijenske razmere in manjša umrljivost dojenčev nekoliko izravnavajo veliki padec rojstev. Jugoslavija in Bolgarija izkazuje približno isto število rojstev na tisoč prebivalcev. Slovenija za državnim povprečjem nekoliko zaostaja, in naše številčno razmerje nasproti plodnejšemu srbskemu delu prebivalstva se slabša. Hvalevredno je delo našega Higijenskega zavoda, ki leto za letom sestavlja in objavlja statistiko naše populacije, le škoda, da se za te številke vse premalo zanimamo. Po podatkih tega zavoda se je leta 1932 rodilo v naši banovini 27 otrok na tisoč, leta 1933 pa samo še 25. Nasproti predvojnemu povprečju 31^{0/00} smo padli torej za 6^{0/00}. Število je v razmerju z zahodnimi narodi vedno še visoko, vznemirja pa odločna smer padanja. Ali si naj to razlagamo kot znamenje, da naša življenjska moč pojema in se uvrščamo med stare narode? Ali naj nemara ta pojav še pozdravljamo, ker postaja skrb za narod vedno težja in ne vemo kam s presežkom prebivalstva? Ne kaže, da bi se z odgovorom na tako usodna vprašanja prenapregli. Dejstvo je, da se v trdno kmečkih občinah drži število rojstev precej vztrajno na neki višini. Tu odloča še vedno število zakonov in možnost sklepanja novih zakonskih zvez bolj kot vse drugo, ker je umetno omejevanje zaroda na kmetih še vedno izreden pojav. Imamo kmečke občine s 35 in več rojstev na tisoč prebivalcev. Odločilno je tu drugo dejstvo. Sestava prebivalstva po poklicih se v Sloveniji močno spreminja, trdno kmečkih občin je vedno manj in industrializacija podeželja napreduje. Kmečki človek se ne plaši truda, da dnevno prevozi ali prehodi ure dolgo pot, da si preskrbi v kakem podjetju skromen zaslužek. S spremembo socialnega sestava prebivalstva pa se spreminjajo tudi populacijske razmere. Največji ljudski prirastek nahajamo — vsaj v Evropi — med kmečkim prebivalstvom, kjer se tudi število porok drži na predvojni višini.

Za presojanje življenjske moči naroda pa ni odločilen samo ljudski prirastek. Treba je uvaževati tudi razmere, v katerih naše ljudstvo živi in naš zarod dorašča. Žalostne razmere našega industrijskega delavstva so nam kolikor toliko znane, veliko manj pa razmere našega podeželja. Vse premalo poznamo položaj našega kmečkega ljudstva.

Splošno mislimo, da se kmetu glede prehrane ne godi preslabo ali vsaj, da se mu vsaj godi neprimerno bolje kot industrijskemu proletarijatu. Prav malo smo poučeni o socialnih, higijenskih in prehranjevalnih razmerah, v katerih naš kmečki zarod dorašča. Že nekaj let je od tega, odkar so nekateri šolniki iz različnih krajev naše domovine sestavili statistiko o telesnem razvoju kmečkega otroka svoje občine. Ugotovili so s točnimi meritvami, da je ta otrok povprečno v rasti (teži in velikosti) premalo razvit in da v splošnem zaostaja v telesnem razvoju za mestnim otrokom in celo za otrokom v industrijskih krajih. Danes so razmere še slabše. V rokah imamo skrbno sestavljeno statistiko neke večje hribovske občine glede prehrane, stanovanjske preskrbe in razvoja kmečkih otrok. Ugotovitve so prav žalostne. Polovica otrok je zaradi nezadostne in neprimerne prehrane, pa tudi zaradi prezgodnjega vpreganja v težko delo v razvoju zaostala, velik odstotek je bolehen in slabokrven. V svet pravljice spada tisto naziranje, da ima kmečki otrok vse lepšo mladost kot meščanski ali delavski, ker se svobodno in brezskrbno izživlja v lepi naravi. Res ima kmečki človek po količini hrane dovolj, a po kakovosti je ta hrana marsikje hudo pomanjkljiva, vse preveč obstaja iz krompirja in zelja, sladkor, mast, olje, meso so bolj redka hranila, in celo mleka ni dovolj za domačo potrebo. Karkoli je mogoče vnovčiti, se proda za slepo ceno, da se dobi denar za najnujnejše stvari. Žal se pri nas premalo upošteva sadje in se vse premalo suši, vse preveč služi namakanju grla. Neverjetne množine sadjeveca zavžijejo ponekod, in njegov domači konsum še raste, ker ga je vedno težje prodati. Obubožanje našega kmečkega ljudstva strahovito napreduje in prav resno nas mora skrbeti, kaj bo pri teh razmerah z našim narodom. Iz kmečkega ljudstva črpa naš narod svoje glavne telesne, moralne in duhovne moči, kmečki dom mu je dal najboljše može. Ali bo veljalo to tudi v bodoče, če bodo razmere tirale kmeta nadalje v propad? Na kaj se vpirajo naši upi? Kdo ve za izhod? Zdi se, da smo vse preveč zanemarjali vprašanja našega podeželja, da smo gledali in presojali razmere in položaj našega kmeta vse preveč skozi rožnata očala neke kmečke romantike, ki je že davno ni več. Gre tu za življenjska vprašanja našega naroda, ki s kmečkim ljudstvom raste in pada. Zato dajmo z večjo skrbjo in resnobo proučevati in motriti vse, kar zadeva naše kmečko ljudstvo. Naša vsaj naj postane predmet stalne pozornosti naše resne publicistike in žurnalistike.

Anton Janša

slovenski čebelar.

(Ob 200letnici njegovega rojstva.)

Pregledal si čebel kraljestvo lepo.
Rodovom poznim pustil izročilo,
in v Tvoji ljubljani se domovini
nikdar ne bo ime Ti pozabilo.

Cvetko Golar.

Dne 20. maja bo dvesto let, odkar se je rodil na Breznici pod mogočnim Stolom na Gorenjskem znameniti slovenski čebelar Anton Janša.

Zgodovina nam o mladosti »Kuharjevega Toneja« ne pripoveduje mnogo. Dognano je le, da so se pri hiši ukvarjali tudi s čebelami in slikarstvom, zlasti s slikanjem panjskih končnic. To pa je bilo odločilno za nadaljnje življenje našega Janša.

Ko je cesarica Marija Terezija l. 1766. ustanovila na dunajski akademiji upodabljačih umetnosti novo bakrorezno-risarsko šolo, sta se vpisala v njo še tisto leto tudi Anton in njegov brat Lovro. Leto dni pozneje jima je sledil še brat Valentin. Ta in pa brat Lovro sta postala znamenita slikarja in risarska umetnika, Antonu pa je usoda dodelila drugo pot.

Leta 1769 je cesarica Marija Terezija ustanovila na Dunaju čebelarško šolo, in Spodnjeavstrijska gospodarska družba je iskala primernega učitelja. Te-

daj se je oglašil pri njej naš Janša, ki je slovel »po posebno bistri glavi in nadarjenosti za slikarstvo in je v razgovoru pokazal, da zna res čebelar glas«. Družba ga je sprejela v službo in Janša je začel svoj čebelarski posel v Meidlingu pri Schönbrunn. Na predlog družbe mu je cesarica določila letno plačo 360 gld. Leta 1770 pa je Janša začel čebelariti v Augartnu in je postal po izvrstno opravljenih skušnjah prvi in prvi čebelarski učitelj. Cesarica je določila, »naj se kranjskemu slikarju Antonu Janši, ki zna čebelarstvu posebno glas, v prihodnje plačuje po 600 gld na leto — na vse žive dni«.

Janša je na šoli kmalu zaslovel. Od vseh strani so prihajali ukaželjni učenci, da poslušajo njegove nauke in se seznanijo z njegovim — slovenskim — načinom čebelarjenja. Med najvernejšimi učenci je bil tudi njegov rojak Martin Kuralt, poznejši načelnik akademske knjižnice in čebelarski učitelj v Lvovu. Leta 1773 so čebelarili po tem načinu že po vsej dunajski okolici, na šoli pa je narastlo število panjev v treh letih od 16 na 300, tako spretno je znal Janša čebelariti.

Janšev sloves se je naglo večal, njegovi posli pa tako naraščali, da so mu leta 1773 dodelili kot pomočnika njegovega učenca J. Münzberga, ki je postal po Janševi smrti njegov naslednik na šoli in ki je izdal tudi njegovo pisano zapuščino »Popolni nauk o čebelarstvu«.

Janša je poučeval čebelarstvo tudi na deželi in uvedel prevažanje čebel na ajdovo pašo na Morav-

ske polje. Tega ondodni čebelarji še niso poznali. Uspehi prevažanja so bili veliki, in dvorni svetnik Raab je dvomesečni večji pridelek medu in voska ocenil na 10.472 gld.

Na Janševo pobudo so se ustanovile še drugod čebelarške šole: v Dunajskem Novem mestu, na Moravskem in na Češkem. Cesarici je tudi predlagal, naj se osnuje za Spodnjo Avstrijo »čebelar-ska družba«, ki naj bi pospeševala čebelarstvo, toda ta predlog ni obveljal, ker je prišel za 100 let prezgodaj. Ni pa dvoma, da so na Janševo pobudo izšli razni zakoni in varstvo čebelarstva, ki jih prej ni bilo.

Janševo delovanje je bilo zelo plodonosno, žal da tudi kratko. Sredi najlepših načrtov in živahnega dela je podlegel dne 13. septembra 1773. leta zavratni vročinski bolezni, star komaj 39 let.

Veličino Janše moramo pa presojati zlasti po njegovih književnih delih, ki so bile epohalnega pomena. Leta 1771 je izdal »Razpravo o rojenju čebel«, po njegovi smrti pa je izšla l. 1775 knjiga »Popolni nauk o čebelarstvu«. Prvo delo je doživelo štiri izdaje, drugo pa pet, vse v nemškem jeziku. Obe deli sta izšli tudi v slovenščini, »Razprava« l. 1906 (A. Bukovec prevod), »Popolni nauk« pa l. 1792 v Celju (J. Golčnik prevod), l. 1906 in 1922 v Ljubljani (Fr. Rojtny prevod). »Popolni nauk« je izšel tudi v češčini, i. s. l. 1777 popolna izdaja, l. 1770 in 1849 pa v izvečku. Četrto nemško

Kongres zoper jetiko. Ljudsko zdravje in ceste v Sloveniji

Pretekli teden je bilo v Ljubljani zborovanje zdravnikov iz vse države, ter je bila sprejeta cela vrsta predlogov, ki naj bi preprečili razširjanje jetike, oziroma naj bi jo zatrli. Zdravniki so zahtevali, da naj se ustanove ljudska zdravilišča za jetične bolnike, izpopolnijo že obstoječe bolnišnice, medicinske stolice na vseučiliščih, da naj se zakon o varstvu delavstva povsodi dejansko izvaja, da naj se zboljšajo splošni življenjski pogoji ljudem itd. Vse to so same lepe in potrebne stvari in prav bi bilo, če bi jih res kdo izvedel v resnici, kajti ljudsko zdravje je največje bogastvo. Zdravniki so pa zahtevali tudi, da naj skrbje oblasti za snažnost po šolah, v delavnicah in drugod, nihče pa ni zahteval, da bi država, banovine itd. skrbele za snažnost in čistost na cestah, čeprav ni snažnost na cestah manj važna za zdravje, kot čistost po delavnicah in stanovanjih.

Kdor hodi v suhem vremenu le par sto metrov po kakšni večji, n. pr. državni cesti v Sloveniji, kjer je promet z avtomobili — zbeži s ceste, če le more, da ga ne zaduši cestni prah. Prometnejše ceste v Sloveniji, zlasti v bližini večjih mest, pa tudi zunaj na deželi, celo na Gorenjskem, kjer so bile ceste pred 20. leti gladke kot javorjeva miza, so današnji dan ob suhem vremenu zavite v oblake prahu tako, da pešec in pa voznik s konjsko ali volovsko vprego ne more na njih prestat. Po vaseh, kjer stoji hiše ob velikih cestah, požirajo ljudje ves dan in vso noč, ko spe pri odprtih oknih, prah in ga požro v enem dnevu več, kot so ga pred 20. leti v desetih letih. V cestnem prahu, ki ima v sebi vse polno bacilov, preživljajo kmečki in delavski otroci vso spomlad, vse poletje do pozne jeseni. Cestni prah je pa ravno za pljuča, ne le malih otrok, ampak tudi odraslih ljudi, strup. Kaj pomaga šolska higiena in asanacija vasi, ki sicer zaposlujejo uradni aparat, kaj naj pomagajo dispanzerji, zdravilišča in zdravstveni nadzorniki, če je ljudsko zdravje v neprestani nevarnosti. Ceste v Sloveniji so propadle zaradi voženj z avtomobili in

motornimi kolesi, s katerimi se ne vozijo ne delavci, ne kmetje in tudi ne uradniki niti srednji sloji meščanstva. Cest ni nihče zadel popravljal, posebno jih pa ni nihče preuredil za avtomobilski promet. Stotine milijonov slovenskega narodnega premoženja je bilo v teku 15 let uničenega, ker so ceste propadle. Tudi kuluk ni pomagal. Avtomobilisti in motorna vozila so pa divjala po njih, kot bi bile slovenske ceste za tak promet nalašč sezidane kot so n. pr. v Ameriki cementne ceste. V Avstriji so n. pr. že pred veliko leti, kmalu po polomu, celo v goratih krajih na Zg. Štajerskem državne ceste napojili s smolo in drugimi sredstvi, da na njih ni prahu; vse to je napravila republika, deloma tudi s tujezemskimi posojili. Še več so napravili glede cest v Nemčiji in pa v Italiji. Pri nas pa frazarijo o tujem prometu in o prelepi slovenski zemlji, govore o zidanju velikih novih avtomobilskih cest, stare ceste, ki so bile včasih v veselje popotnikov in voznikov, so pa v nadlogo domačinom.

Préd par tedni je omenil na zborovanju županske zveze v Ljubljani inž. Pavlin, da je država izdala za ceste, železnice in mostove v južnih krajih v zadnjih par letih okoli dve milijardi dinarjev državnega denarja, da pa v tem času v Sloveniji in na Hrvaškem ni bilo nič investiranega za podobne namene. Navzoči bivši minister dr. Albert Kramer mu je odgovoril, da je to z državnega stališča pravilno. Z manj kot dvesto milijoni bi se dale ceste v Sloveniji spravili v tako stanje, da bi ljudje ob njih mogli živeti in ne bi bili v nevarnosti za zdravje. Slovenski zdravniki — v južnih krajih po cestah ni takega avtomobilskega prometa in ni toliko vasi ob velikih cestah kot v Sloveniji — bi lahko spravili med zahtevke zborovanja zoper jetiko tudi resolucijo, da naj država poskrbi, da se ceste v Sloveniji uredi tako, da bi izginil iz njih strahoviti prah, in to zaradi ljudskega zdravja in da ne bo nevarnost za jetiko. Zahtevali naj bi, da se slovenske ceste zaradi higijene spravijo v stanje

odločno odklanjati diktaturo z leve kakor z desne. Ni mu dovolj, da ga odklanja samo v besedah. Lotilo se je marveč sistematične propagande. Zbira se zlasti okoli tednika »Demokratsky střed«, ki smo ga že mi nekajkrat navajali, in okoli dnevnika »Lidove noviny«. Izdali so tudi pred kratkim svoj program, v katerem so oblikovali zahteve nove, sodobne demokracije. Program je zelo obsežen in izčrpen, plod resnega dela in razmišljanja. Prižadeva si, da odpravi napake stare demokracije, ki je le preveč čepela na obliki in pri tem pozabila, dati demokraciji resnično vsebino in s tem tudi moč. Zahtevajo ločitev gospodarstva od strankarske politike, družabno ureditev pridobitne dejavnosti, ravnotežje med svobodo in avtoriteto, novo razdelitev oblasti med predsednikom republike, vlado in zakonodavnimi organi, strogo izvajanje nadzorstva in odgovornosti, vzgojo novih pokolenj za delo v socialno pravičnem ustroju. Ta novi demokratizem zavrača liberalizem, ker manjka letemu zmisel za delo za javnost in za socialno pravično ureditev družbe, odklanja pa tudi komunizem zaradi njegovega materializma, razredne izključnosti, nasilnosti in pojmovanja družbe kot mehanizma. Prav tako odklanja fašizem zaradi njegove nazadnjaške nasilnosti in nestrpnosti, zaradi njegove negativnosti, ki ni drugega, kot ponesrečena reakcija na socializem in liberalizem.

Pa tudi glede na potrebno gospodarsko in družabno preosnovo so izdelali mladi češki demokratije podoben načrt. Tako jih ne more iznenaditi nobena rabuka, ki more imeti uspeh samo, kjer je nejasnost v glavah, nered in krivičnost v družbi.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Cela Češko-Slovaška je za demokracijo: od si-vega učenjaka-predsednika mimo mož politike in gospodarstva, pa doli do najmlajših, ki se pripravljajo, da stopijo na politično torišče. Zato je tudi tako trdna njena pot sredi vseh teh nadlog in stisk, in čeprav ji te nadloge in stiske niso povsem prizanesle — klecnila ni pred njimi, in prava demokratična misel ji kaže vedno izhod.

Čehi in Slovaki v boju za demokracijo

Posebne dopisniku lista »Petit Parisien« je rekel Masaryk z ozirom na obisk francoskega vnajnega ministra Barthonia o demokraciji:

»Demokracija je še dovolj mlada, saj obstaja šele od prejšnjega stoletja, je pa kljub temu sposobna, da odbija grozeče nevarnosti in napade. Zakaj naj bi se zrušile poti demokracije že po nekaj desetletjih? Diktature, ki se javljajo povsod, so samo mimogredoče prikazni za take države, ki so opustile monarhično vladavino ali ki se jim doslej ni posrečilo uveljaviti pravo demokratično vladavino. Dokaz za to je okolnost, da nimajo prave demokratične države, kakor Češko-Slovaška, Francija, Švica prav nobenega hrepenenja po podobnih poskusih.«

Na nekem shodu mladih agrarcev v Třebiču pa je dejal podpredsednik češko-slovaške republikanske stranke poslanec Beran:

izdajo, ki je izšla l. 1807 v Lvovu, je oskrbel zgoraj omenjeni Slovenec Martin Kuralt.

Janševa književna dela spadajo med največje bisere svetovne čebelarške književnosti. Po njegovi smrti so se njegovi nauki sicer začasno poizgubili, toda kmalu so zopet zasloveli, in njih veljava je postajala od desetletja do desetletja večja. Danes ga ni izobraženega čebelarja, ki bi ne poznal Janševih del in jih ne bi cenil po zasluženju.

Janša je bil čebel. veleum, izredno oster opazovalec in velik praktik. Njegovo čebelarstvo znanje in poznavanje čebelinega življenja je bilo tako popolno, da še danes velja vse, kar je napisal pred 160 leti. Slog njegovega jezika je kratek, jasen in jedrnat. Veličino njegovih del more pojmiti le tisti, ki pozna čebelarstvo književnost pred njim in za njim. Janša je oral ledino; njegove brazde so tako globoke, da bodo ostale vidne za vselej. Na svoji poti je moral premagati mnogo ovir in težav.

Bil je samouk velikega kova, kmečki sin, ki se je povzpela s pomočjo lastne duhovne sile. Ni mu bilo dano, da bi bil mogel svoj prirojeni talent izobraziti v šolah. Kljub temu uživa danes svetovni sloves!

Janša svojega čebelarstva znanja v tujini ni obogatil. Vse kar je vedel in znal, je že prinesel sabo na Dunaj. Iz tega zlatega zaklada je zajemal vse, kar je učil in pisal. Zato pa je zlata sleherni beseda, ki jo je napisal. Njegovi književni deli ne bosta izgubili svojega sijaja nikdar, kakor ga pravo zlato ne izgubi nikoli. Ta zaklad — čudovito jedrnat in globoko čebelarstvo vedo ljudstva — je Janša še sam spopolnil z lastnim opazovanjem. Njegovemu geniju je usoda naklonila srečo, da je postal na Dunaju glasnik prastare čebelarstva vede, ki je bila duhovna last slovenskega rodu in podedovana od kolena do kolena. Janšev veliki duh je zbral v

»V Avstriji ni bil potolčen samo marksizem, tam so zaigrali tudi kmetje in krščanski socialci, in danes vlada tam knez Starhemberg, ki pripravlja tla za Habsburžane. Avstrijski primer nas vabi, da si vsi skupaj podamo roke. Mi smo za zvesto sodelovanje z vsemi, ki ljubijo republiko in hočejo zanjo žrtvovati tudi življenje. Naša politika je in bo vedno zoper diktaturo, naj pride z leve ali z desne, kajti diktatura je sila. Naša pot v bodočnosti bo pot demokracije, pot pravičnega sovladanja. Ni naravno, da bi vladala ena stranka, en stan, hočemo, da vladajo skupaj vsi, ki so zaslužni za samostojnost, ki so pripravljeni, prelitati zanjo kri.

V demokraciji ne moremo počasneje napredovati, kot drugod. Moramo prav tako hitro odločati, kot naši zoprniki, moramo pa pri tem razločevati, kaj je svoboda in anarhija, kaj je demokracija in zmešnjava.«

Prav tako je začelo mlajše češko pokolenje kaj

dveh skromnih knjižicah vse bogastvo čebelarstva znanja slovenskih kmečkih čebelarjev, in obe književni deli sta postali glasnika najčistejše čebelarstva vede in postavili Janša med nesmrtnike v čebelarški zgodovini.

Janšev življenje nam je lep dokaz, kaj zmora nadarjen človek, četudi ni pohajal šol.

Ne da bi hotel Janšu manjšati slavo, omenjam, da so v Janševi dobi naši kmečki čebelarji več vedeli o čebelah, nego dandanes. V sedanjih dobi ni več med nami tiste skromnosti in tihe ukaželjnosti, ki je krasila naše pradede. Še slabša pa je primera med nekdanj in dandanes, ako uvažujemo sredstva, ki se nudijo sedanjim čebelarjem, da se izobrazijo, pa se jih ne poslužujejo tako, kakor bi bilo treba.

Pa še v drugem zmislu nam je Janša lahko povod, da se zamislimo nad njegovim življenjem in svojo usodo.

Znamenje neodvisnosti in kulturne samostojnosti vsakega naroda je, da omogočuje svojim kulturnim delavcem izdajati svoje spise v domačem jeziku, razen seveda, kolikor zahteva vsebina in tvar priobčitev v kakšnem svetovnem jeziku. Znamenje zavesti kulturnih delavcev pa je, da vodijo in učijo svoj narod tako, da je za njihova dela sprejemljiv. To razmerje dolžnosti je vzajemno, velja za obe strani. V Janševih časih je slovenska zavest vzklikala. Šele pri nekaterih izbranih duhovih, za slovensko strokovno znanstveno književnost še ni bilo zmisla in trga. Janša je zategadelj s svojim umom in znanjem bogatil nemško kulturo. Bogatil jo je, ker je tedanji državni sestav dušil vsaktero narodno kulturno gibanje, razen nemškega v določenih mejah. Tragika Slovencev, pa tudi vseh drugih avstrijskih Slovanov je bila v tem, da so pod tem pritiskom morali tlačniti nemški kulturi. Ali prav je, da pokažemo od primera do primera sve-

OPAZOVALEC

Spomin

Dne 3. t. m. je preteklo 20 let, odkar je umrl v Gorici dr. Anton Dermota, urednik in politik. Njegovo ime je ozko združeno z »Našimi Zapiski«, ki so bili pod njegovim uredništvom svobodno glasilo mlajšega slovenskega izobraženstva takratne dobe, a pozneje vedno bolj socialistični. Dermota sam je pisal zlasti gospodarske in politične članke ter vodil časih ostro polemiko na levo in desno. Kot publicist je sodeloval v raznih socialističnih in drugih listih leposlovne in strokovne (pravniške, gospodarske) vsebine. Prevajal je iz češčine, posebno Macharja, in nastopal tudi kot kandidat pri volitvah.

Dermota je bil človek kritičnega razuma, ki je šel vedno vprašanju do jedra; zato je naravno, da

tu, kaj in koliko smo tudi mi prispevali k tistemu delu avstrijsko-nemške kulture, ki ji je dal njen evropski značaj in svetovno veljavo. Možno, kakor Vega, Janša, tudi Kopitar in drugi so med njenimi vkladnimi kamni. In hkratu podoba naše takratne politične odvisnosti.

Širite in naročajte naš tednik!

Gledališče

O gledališču javnost že precej časa ne čuje ničesar in tudi ves javni tisk molči — z izjemo poročil o predstavah ali reklamnih obiskih, nastopilo je neko zatišje, in nepoučenemu obiskovalcu bi se zdelo, da je gledališka kriza že zdavnaj rešena. V resnici pa je to le tišina pred viharjem, kajti kakor je nemogoče dobiti potrebnih sredstev za našo vseučiliško knjižnico, tako je tudi v vprašanju gledališča ostalo vse pri starem. Nerazumljivo pa nam je, da tudi s konference upravnikov državnih gledališč ni prodrla v javnost nobena konkretnjša vest.

Po vsem tem pač moremo in moramo sklepati, da se bodo morale v kratkem izvršiti pri gledališču močne izpremembe, ki nikakor ne bodo v korist njegovega razvoja. Močno namreč dvomimo, da bo gledališki davek na kinematografske vstopnice zadosten za sanacijo gledališč, če ga bo oblast sploh v celoti porabila zanje.

V zadnjih dneh je uprava organizirala tako zvanj gledališki propagandni teden pri resnično globoko znižanji vstopnini. Kakšen je bil denarni uspeh tega tedna, nam zazdaj še ni znano. Prepričani pa smo, da so nizke cene in v glavnem dobro

je bil proti površnosti narodnega dela, kakor ga je navadno pojmovala takratna naša javnost, ki je bila v marsičem predhodnica današnje puhlosti v tem oziru. Kot sovražnik prazne besede in našopirjene zunanosti je imel čut za notranjo globino in socialno vsebino slovenstva.

Dve lastnosti sta ga še odlikovali poleg kritičnega razuma: bil je resničen demokrat in skrajno nesebičen. Danes ne pozna naš svet teh lastnosti, ker vladata vsepovsod grdo posilje in umazana pohlepnost. Dermotov značaj nam služi kot svetel zgled, kakršen bi moral biti slovenski človek, ako hoče, da se prerine iz blata današnjih dni: kritičen nasproti vsem vprašanjem; svobodoljuben v malem in velikem z vso doslednostjo; pošten do zadnjega vinarja in prežet tvorne ljubezni do trpečega ljudstva. Lepih besed o domovini in narodu slišimo dovolj in preveč: potrebujemo dejanja!

A.a.

Mimogrede

— Nemška Hitlerjeva vlada je povabila v Nemčijo skupino jugoslovanskih časnikarjev. Ponje je poslala veliko potniško letalo, s katerim sta se odpeljala tudi dva slovenska časnikarja. Letalo jih je pripeljalo v Berlin ravno za prvomajske hitlerjevske parade, in eden od obeh slovenskih časnikarjev (ko je gledal to parado, je stal »v bližini« *Führerja*), kakor je v svojem poročilu poudaril) je ob pogledu na vojaško korakajočo Hitlerjevo četnike spoznal: »Možganov ljudske mase sploh nimajo«. In ob pogledu na Hitlerja je vzkliknil: »Bog daj, da bi ostal Hitler, neosporjeni vodja nemške ljudske mase, to, kar mi je povedal dober berlinski katolik, »ein herzenguter Christe«, ker sicer bodo te mase rušile, ko jih nihče več ne bo vodil«. Poleg te prvomajske parade so se udeležili tudi mnogih banketov. V Monakovem je jugosl. časnikarje pozdravil sam minister in šef Hitlerjevih napadalnih čet Röhm. Pozdravil jih je iskreno, češ, »da so prišli v Nemčijo z resno voljo, da spoznajo duha in smisel nove Nemčije in da odnesejo s seboj v domovino resnico o nemški državi, kar bo v blagoslov ljudstvu obeh držav«. V imenu jugoslovanskih časnikarjev se je zahvalil za lep sprejem zagrebški urednik Pehare, ki je končal z »Živijo Monakovo, nemški narod in njegov Führer!«

— Nemški tisk je prinašal dolga poročila o potovanju naših časnikarjev, o govorih na banketih, o pohvalah naših časnikarjev glede bavarskega piva in renskega vina. Posebno glasilo hitlerjevske stranke, »Völkischer Beobachter«, je prinašalo dolga poročila pod naslovom: »Jugoslawiens Pressevertreter erleben das neue Deutschland«.

— Sploh smo v sezoni samih potovanj. Ves svet je poln samih tujsko-prometnih pisaren, ki pa so se jim pridružili zadnje mesece novi »biroji«, ki se za zdaj omejujejo samo na potovalne posle. Posebno v Evropi zadnje mesece samo potujemo, se obiskujemo, vračamo obiske, ustvarjamo stike, prirejamo bankete in »držimo« govore. Ob takih prilikah so vselej deležni kakšnega potovanja tudi časnikarji in pisatelji.

— Neka založba v Milanu (tako beremo v ameriških slovenskih listih) se je obrnila na našega rojaka, pisatelja Louisa Adamiča s prošnjo, naj ji dovoli izdati italijanski prevod njegove zadnje knjige o Jugoslaviji. Pisatelj Adamič je odgovoril, da dovoli prevod knjige, a le s pogojem, da prevedejo

celotno knjigo, ne da bi kako besedo dodali ali izpustili! Če hočejo fašisti njegovo knjigo brati, naj jo berejo v celoti! — Ameriški slovenski tisk pristavlja, da je s tem odgovorom italijanski prevod knjige padel v vodo, ker pač fašisti ne bodo hoteli prevajati tudi poglavij o Slovenceh v Primorju, o fašističnem nasilju, o Bazovici, rimskih zaporih, Sotantiju itd. Tako je Adamič s svojim odgovorom prav za prav italijanski prevod prepovedal. S tem je pač najbolje ovržena domneva, ki jo je zadnjič nekdo izrekel v »Pohodu«, namreč domneva, da je imel Adamič v Italiji kake prijateljske zveze. Objavljamo to zaradi resnice. Tudi tistim, ki napadajo Adamiča, pač ne more biti vseeno, ali je taka huda domneva resnična ali izmišljena; pošteno bi bilo, da bi zdaj tudi o tem zapisali kako besedo.

— Belgrajska revija za pospeševanje tujskega prometa, »Turistički Lloyd«, je že v dveh številkah pisala, kako silno je naraslo zanimanje Američanov v Združenih državah za Jugoslavijo. Nikdar še niso naše tujsko-prometne pisarne v Ameriki imele toliko dela z interesi, ki zahtevajo podrobnih popisov, prospektov itd. V številki od 1. maja t. l. pa priobčuje »Turistički Lloyd« nov članek o tem, koliko Američanov obišče to poletje Dalmacijo in druge kraje Jugoslavije, ter pravi: »Ravnatelj jugoslovanske trgovske in turistične pisarne v New Yorku, g. K. Joksimović, je pred kratkim izjavil, da je zanimanje med Američani naraslo v zadnjih nekaj mesecih za 400 odstotkov.« Dalje pravi, da je to zanimanje zbudil in poživil le Louis Adamič s svojimi članki v revijah in listih, ki imajo do 30 milijonov bralcev in kjer hvali ter z veliko ljubeznijo opisuje naše pokrajine in ljudi. »Turistički Lloyd« obžaluje, da ni take propagande tudi v južnoameriškem tisku, ker bi lahko tudi Južna Amerika dala Jugoslaviji vsako leto nekaj tisoč turistov. Revija poudarja, da bo od te velike propagande v tisku Združenih držav imelo jugoslovansko narodno gospodarstvo veliko korist.

Shodi „Boja“

Po Sloveniji prireja zadnje čase po različnih krajih zborovanja zveza »Boja«. Ljudje se jih močno udeležujejo. Dnevniku »Jutru« in ljudem okoli tega dnevnika pa ti shodi niso všeč. »Boja« ni stara »Zveza slovenskih vojakov«, ki jo je vodil rajni major Colarič in ki se je pozneje prekrstila v »Zvezo slovenskih bojnikov«, v kateri so bili sami slovenski bivši vojaki in ki je bila 15. julija 1933 razpuščena. V »Boju« so zvezane sledeče skupine: 1.) »Četniki«, ki so srbska bojna zveza in ima med Slovenci malo udov, 2.) »Vojni invalidi«, ki so organizirani po vsej državi, pododsek v Sloveniji ima okoli 1500 udov, 3.) »Jugoslovanski dobrovoljci (prostovoljci)«, ki jih v Sloveniji ni veliko in 4.) »Podružnice stare »Zveze slovenskih bojnikov«, ki niso bile razpuščene, imajo pa v Sloveniji okoli 30.000 udov. Vsaka teh skupin ima v osrednjem vodstvu »Boja« po 6 odbornikov. Po shodih »Boja« govore novi ljudje tudi o tem, da so za pravo demokracijo. Demokracija je pa enakost. Potrebno bi bilo torej v smislu prave demokracije, da bi bile v osrednjem vodstvu posamezne skupine zastopane v tistem razmerju, kolikor imajo same udov, ne pa vsaka z enakim številom odbornikov. »Boja« nima izraženega programa. Pravi program je geslo starih slovenskih bojnikov »Svoboda, pravica, mir!«

W. Lichtenberg: Karijera kancelista Winziga. Komedijski v treh dejanjih. Poslovenil Ost. Režiser Bratko Kreft.

To je komedija in tragedija obenem. Komedijski, včasih z že pretirano groteskno satiro na birokratizem, pa tudi osebna tragedija malega državnega uradnika, ki se tukaj slučajno piše Winzig. Kompozicija igre sicer ni vedno posrečena, vendar pa napravi igra na gledalce močan vtisk in ga opozori, da v družbi, kjer se morejo dogajati take reči, pač ni nekaj v redu. In prav v tem je njena največja vrednost.

Režiser Bratko Kreft je poudaril zlasti njeno socialno pomembnost, Sanci in Boltarjeva pa sta bolj izoblikovala osebno-človeško plat. Sijajen lik je ustvaril Lipah z dvornim svetnikom Doleschalom. Prav posrečena sta bila tudi Potokar in M. Danilova.

Jacques Deval: Gospodična. Komedijski v treh dejanjih. Poslovenil Milan Skrbinšek. Režiser Milan Skrbinšek.

Precej neverjetna zgodba, vendar tako spretno in duhovito napisana, da postane možna. Da, tak je današnji »boljši« mešan: posloven, včasih malce sentimentalnen, niti dober niti slab, ker se ne zaveda krivic, ki jih dela, plehek, včasih pretirano čustven, pa spet neverjetno brezsrčen, kadar se hoče otrestiti nečesa, kar bi ga oviralo v njegovem brezskrbnem, po zabavi in uspehu hlepečem življenju. Le žal, da nam pisatelj nikjer ne pokaže iz tega poti. Do tja njegova moč pač ni segla, kajti dejanje »Gospodične« je samo individualno. Pokazal nam je samo, dal pa ni zdravila. Škoda.

Režiser Milan Skrbinšek je dal s svojo priznano vestnostjo in korenitostjo igri primeren izraz in poudaril zlasti njeno socialno-etično plat, pri čemer so ga krepko podprli z dovršeno igro Maria

Govorimo in pišimo pravilno in jasno

Ne vemo, če še kje na svetu tako malo pazijo na jezik v besedi in pisavi, kakor pri velikem delu našega, zlasti jugoslovanske usmerjenega časnikarstva in pri naši birokraciji vseh vrst. Če človek prebira razne oglase, pozive, uvodnike, novice, mora dobiti vtisk, da poslušna nekakšno novo latovščino, zlasti če ugiba nad različnimi brezmišelnimi okrajšavami, ki skušajo delati nove besede z nanizovanjem začetnic, pa podajajo namesto žive besede mrtev kemični obrazec. To je seveda skozi in skozi od tujeve posneta lastnost, razpasla se je zlasti med vojno, ki je tudi na tem polju morala izkazovati svojo popolno nerodovitnost, in razvila se je do višine, ki že ograža jasnost in izrazitost jezika, zlasti v Nemčiji in Rusiji. Zanimivo je pri tem, da ta bolezen jezika ni mogla v večji meri okužiti Romanov, zlasti ne Francozov, pač ker imajo ti še precej neokrnjen čut za jasnost besede in govorice. Pa tudi med Nemci se bije že dolgo odločen boj proti osiromašenju jezika z obrazci. Znana so v tem pogledu prizadevanja pisatelja Karla Krausa.

Zdaj so Nemci nastopili celo uradno proti pacenju in maličenju svojega jezika. Državni tajnik nemškega ministra za notranje stvari je pozval vsa oblastva, naj bodo spisane vse uradne izjave v preprostem, jasnem, splošno umljivem jeziku. Tej zahtevi pa nasprotuje raba okrajšanih (kakor pri nas din) ali črkovnih besed (za nas bi navedli primere kakor Suzor, Toi in podobno). Načeloma naj se izbirajo imena v naravnem jeziku tako, da jih lahko rabi vsak neokrajšane. Nadalje navaja naredba, kako naj se rabi pri dolgih imenih ena ali tudi več njegovih besedi kot kratka oznaka. V nobenem primeru pa se ne smejo rabiti začetne črke kot beseda. Naredba tudi prepoveduje kratko in malo uvažanje skrajšanih besedi.

Mi smo že nekajkrat opozorili na nezmisel, kvariti živi in izraziti naš jezik z mrtvimi obrazci, ki tako ne dokazujejo drugega, kot miselno in izrazno siromašnost tistega, ki jih rabi. Pa je bilo to brez uspeha, menda se je zdela zadeva takim »izboljševalcem« jezika premalo sodobna. Morda bo pomagalo zdaj, ko je to tudi tujina odklonila.

Saj to je tisto: vsi taki in enaki »nacionalni« delavci priznajo zmoto šele, ko jim jo popravi drugorodna tujina.

Slovenska znanost — pastorka

Dne 6. t. m. je bil občni zbor »Znanstvenega društva za humanistične vede« v Ljubljani, ki ima za širšo javnost ta pomen, da je zopet nazorno pokazal, kako se izživlja slovenstvo, ako je prepuščeno samo svoji »jezikovno-kulturni« sili, ki po nazarju nekaterih že zadošča za njegovo rast in napredek brez zunanjih pogojev.

»Znanstveno društvo«, ki je zarodek jezikovno-zgodovinskega razreda bodoče akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, ne izdaja ničesar več, ker nima dovolj denarnih sredstev za to. Nekateri zavodi v tujini, ki je društvo z njimi v zvezi, so že vprašali, kako je to, da ne dobivajo naših izdanj v zameno. Odgovoriti bi jim morali, da društvo nima potrebne denarne podpore

zato ne more sedaj iz-

dajati ničesar.

izbrane igre, kakor tudi njihova izvedba pridobila gledališču nove obiskovalce, kolikor je to danes pri splošnem obubožanju in nazadovanju družinskih prejemkov zlasti v uradniških družinah sploh še mogoče. Dejstvo namreč, da so bili pri zadnjem znižanju prejemkov in pa z novo davčno politiko prizadeti predvsem srednji sloji, ki so tvorili največji del obiskovalcev gledališča, se bo gotovo močno odzvalo tudi v gledališki blagajni. Kajti vse te družine bodo pač prisiljene znižati izdatke, in to znižanje je možno edinole še pri raznih kulturnih potrebah (knjige, obisk gledališča itd.), saj je bila že tako pred tem znižanjem dohodkov njihova življenjska raven tako nizka, da je pomenil zanje vsak izdatek za kulturo težko denarno žrtev.

Izgledi za bodočo sezono so torej povsem tem še mnogo slabši, kakor so bili za sedanjo.

DRAMA.

Pavel Golia: Kulturna prireditelja v Črni mlaki. Veseloigra v treh dejanjih. Režiser: prof. O. Šest.

Po dolgem času vendar spet slovenska novost, ki smo je kljub temu veseli, da nima posebne literarne vrednosti. »Črna mlaka« je namreč prav skromna veseloigra s še bolj skromno satirično priostrenostjo, čemur pa so gotovo bolj krive današnje razmere kot avtor sam, kdor je bral knjigo, se je gotovo močno začudil uprizoritvi, ki je napravila mnogo boljši vtisk, kakor knjižica. Ob tej priliki smo res nazorno videli, koliko more storiti za delo dobra in vestna režija, ki je izrabila pač sleherno možnost za čim večji uspeh. K resničnemu uspehu pri občinstvu so pa pripomogli mnogo tudi igralci, zlasti pa še Gabrijeljčičeva, P. Juvanova, Cesar in vse tri dvojice, Gregorin in Jan, Železnik in Daneš, ter Potokar in Sanci.

Vera, Šaričeva, Nablocka, Grgeorin, Železnik, Bratina in C. Debevec.

Ivan Tavčar: Visoška kronika. 12 slik. Za oder priredila Maria Vera. Režija: Maria Vera.

Prireditel Visoške kronike za oder je bilo močno tvegano delo. Priznati moram, da se je Mariji Veri bolj posrečilo, kot sem pričakoval pri tako izrazito epičnem delu. Zlasti pa je vredna vse pobude prireditelja Maria Vera, ki si je izbrala za svojo petindvajsetletnico gledališkega udejstvovanja vlogo Pasaverice, ki je gotovo preskromna za njeno stvariteljsko silo, in s tem pokazala, da ji je celo ob takem jubileju glavno stvar in ne ona sama.

V podrobnosti prireditve, njenega odrskega uspeha se, žal, ne morem spuščati, ker bi bila za to potrebna podrobna analiza dela in prireditve, kar pa mi je na tem mestu nemogoče. Mislim pa, da se je tudi prireditelja sama prepričala, da prireditelje ni uspela in da pri tako izrazitem epičnem delu sploh ni mogoča. Zato so bile posamezne slike sicer spretno, vendar pa le umetno povezane med seboj, in je uprizoritev nujno utrujala gledalca, zlasti, če ni poznal Visoške kronike že iz knjige, kajti v igri je dramatična napetost, ki je najmočnejša v prvi in sedmi sliki, proti koncu vedno bolj padala in izvenela v končni sliki skoraj v sentimentalnost.

Od igralcev naj omenim vprav tavčarsko močne like: Skrbinškovega Polikarpa Khallana, Pasaverico Marije Vere, Šaričeve Agato, Železnikovega knezoškofa, Janeza Frančiška, Sanci novega barona Mändla, Lipahovega grajskega ječarja Schweifstrigkha in Daneševega pl. Frühbergerja.

Branislav Nušić: Belgrad nekdanj in sedaj. Veseloigra v dveh delih. Prevel Fr. Albrecht. Režiser Bratko Kreft.

Nušić je tipičen komediograf, ki zna doseči pri občinstvu, ki se rado smeje na račun drugega, sko-

Zanimivo je dejstvo, da društvo ne more začeti s pripravi za izdajo potrebnega slovarja za pravopis in pravorečje, s čimer bi se dosegli končno enotnost in pravilnost našega književnega jezika.

Občni zbor je izvolil za dobo dveh let zopet stari odbor, ki mu načeluje prof. dr. Nahtigal in tajnikuje profesor dr. Ramovš. Umrl je društveni redni član profesor dr. Mantuani. A-a.

Idealizem in konkurenca

V Berlinu izhaja tednik »Grüne Post«, ki pri naša zvečine zabavno berilo. Tednik je seveda, kot vsi drugi nemški listi, že davno izenačen, to se pravi, priobčuje zgolj stvari, ki so po volji vladi in njenim oporodam. Kaka resna kritika je prav tako nemogoča, kakor bi na primer ne bilo mogoče, da bi kdo bral v »Jutru« kritiko JRDK-stranke. Pa le ni bil dovolj previden. Nemški propagandni minister Goebels je dejal na nekem shodu, da je nemško časopisje preenolično. In tedaj je ta list ponižno-vljudno zaprosil za besedo in vprašal, če je v zmislu njegovih ugotovitev in zahtev, da neki list, ki si je nadel ime »Braune Post« posnema njegovo obliko in vsebino.

Križ pri stvari je, da izdajajo to »Braune Post« narodni socialisti takorekoč uradno. In narodni socialisti, mučeniki misli in idealisti zgolj, ti vendar ne morejo delati umazane konkurence, če jo pa le delajo, se moti tisti, ki to vidi. Uspeh: »Grüne Post« je bila prepovedana za tri mesece.

Ta čas bo seve »Braune Post« pobrala kolikor toliko njenih naročnikov, ki doslej zaradi zanižane vsebine niso hoteli k njej. Narodni socialisti kajpada tega niso nameravali, kdo bi kaj takega mislil. Le neradi in prav za prav proti prepričanju bodo pobirali naročnino. Ali pobirali jo bodo le. In da ne bo kdo kaj slabega mislil, bodo pisali o zmagovitem pohodu narodno-socialistične ideje itd.

Vzroki preganjanja naših ljudi v Julijski Krajini

Kdo je uničeval Arnaldova drevesca? — Satansko delo bivšega kvestorja Modestija na Goriškem.

Gorica, maja 1934. (Agis.) — Celo Goriško je lansko leto plašilo ime »Arnaldo Mussolini«. Po skoraj vseh vaseh so mu vsadili v spomin smreke in druga drevesa. Toda ta drevesa so ali zginjala eno za drugim, ali so jim odrezali vršičke. Morali so jih zato celo stražiti ali pa obdati z železjem. Radi teh pokvarjenih drevesc pa so morali naši fantje v ječe, pretrpeti vsemogoče muke in morajo nekateri še danes, obsojeni na dolgoletne ječe. Vsi fantje pa so nedolžni, o čemer so bili že prej vsi domači prepričani. To pa potrjuje tudi zadnja vest, ki pravi, da je bivši goriški kvestor Modestij sam organiziral uničevanje teh drevesc, da si je s tem utrjeval svoj položaj in pridobil ime kot dober in vesten fašist. Radi raznih nesoglasij v višjih fašističnih krogih je bil premeščen iz Gorice v Bologno. Sedaj so se pa pričeli odkrivati njegovi zločini, ki presegajo že vse meje, tudi običajne fašistične človečanske zavesti. Niso nam znani še vsi drugi njegovi zločini in vsa dejanja, radi katerih je bil, kot je videti, sedaj vržen iz službe. Dovoljno slika naravo tega fašista to, da je dal kot so mu do sedaj dokazali, uničiti Arnaldovo drevesce v Renčah samo zato, da je potem lahko teroriziral naše ljudi. K temu tipu se še povrnemo. Toda koliko žrtev je že radi drevesc? Koliko fantov je še po zaporih osumljenih takih in sličnih zločinov? Počasi, a gotovo se bodo pričeli odkrivati zločini fašističnih oblastnikov samih, ki so jih zagrešili nad našim nedolžnim ljudstvom. Mnogo jih je že, ki so jih morali sami kaznovati, a kar še ni, gotovo ne bo ostalo nekažnovano. Naj še priključimo v spomin samo eno zločinsko dejanje Modestija, ki ga je hotel izvršiti tik pred odhodom iz Gorice in ko se je hotel še enkrat znesti nad našim ljudstvom. Preprečil mu je načrt goriški prefekt, sicer fašist, toda še dovolj pošten in uvideven mož. Zgodilo se je takole: V Kromberku pri Gorici stoji spomenik na čast italijanskemu oficirju Giuratiu, ki je padel v svetovni vojni. Napis na tem spomeniku se je radi čisto vremenskih vzrokov pokvaril, tako da je razpadel. To »ugodno« priliko je hotel kvestor Modestij takoj izrabiti in uprizoriti velik progno nad našimi ljudmi. Prefekt, ki je priznal da je pri tem naše ljudstvo popolnoma nedolžno, je moral kmalu po tem dogodku oditi iz Gorice. Isto je malo kasneje doletelo tudi Modestija, ki je radi svojih podlih dejanj končno zapadel že davno zasluženi kazni. »Istra.«

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti knjigo »Sanyi a Fronton«, ki sta jo spisala Sares Imbre in Vorkanin Titus in je izšla v Budimpešti.

Izpremembe v vodstvu »Narodne galerije«.

Dne 14. maja t. l. je bil redni občni zbor »Narodne galerije« v Ljubljani. Po izjavah predsednika dr. Windischerja, ki je bil v stiku z bansko upravo dravske banovine in ljubljanskim mestnim načelstvom, sta zahtevala ban dr. Marušič in mestni načelnik dr. Puc, da naj se izvolita dva zaupnika banovine in dva zaupnika mestne občine v odbor »Narodne galerije«. Na povabilo je nato imenoval tudi ljubljanski knezoškofijski ordinarijat dva svoja zastopnika v odbor. Vseh odbornikov ima »Narodna galerija« 11, tako da je bilo voljenih na občnem zboru 14. t. m. pet odlornikov izmed enajstih, in sicer: dr. Cankar, dr. Marolt, Fr. Pretnar, dr. Stele in M. Stern. Zaupnika dravske banovine sta dr. Al. Gradnik in prof. Šantel, zaupnika mestne občine ljubljanske dr. Šubic in dr. Verčon, zaupnika knezoškofijskega ordinarijata pa dr. F. Lukman in dr. Kimovec. Za predsednika je izvolil občni zbor dr. Windischerja.

Vsak Slovenec naj bere tednik »Slovenija«

Zasedba je bila zadovoljiva (Poličeva, Zupan, Gostič, Kogejeva, Španova, Drmotič itd.) ter je nudila vzporedno z zborom in orkestrom ter odgovarjajočo režijo v izvedbi prijetno sliko.

Glasbeni pregled

Reinerjev klavirski koncert dne 7. t. m. v Hubadovi dvorani (IV. intimni koncert Glasbene Matice).

Program: Bořkovec (Tokate), Ježek (Bagatele), Kába (Suita in Tokata), Osterc (Tokata), Švara (Atematikon), Šturm (3 klav. kladba) Žebre (Scherzo), Reiner (Sonata), Gruka (Fantazija), Strižek (Suita, izvajala Reiner in Lipovšek).

Kadarkoli se je v razvojni zgodovini spremeni la katera umetnostna smer, ki vedno najprej zašla v skrajnost, iz katerega se je pozneje, morda tudi šele v drugi dobi, izoblikovala. Zato moramo z zgodovinskega stališča pojmovati tudi sodobno glasbo, ki se je že v mnogem iz skrajnosti izoblikovala. Seveda so še v njej nerešena vprašanja, ki bodo, če že ne prej, ob zopetni smerni izpremembi, prešla v to ter v njej našla svoj adekvatni izraz. Vzporedno s tem pa se bodo prenesla vsa sedaj nastala in rešena vprašanja, rezultati sodobne glasbe, nove obogatitve. Sodobna glasba ima svoj bitni zmisel osnovan tudi v dobi, ki je čas velikih nasprotij, materializma, nedopovedljive brzine, iskanja, kar je vse značilno tudi za sodobnega človeka. Tako ne more v slikarstvu, ne v poeziji in končno prav tako tudi ne v glasbi sodobno odgovarjati življenju idila, romantika ali kaj sličnega. Zato se je pojavil v vsem človeškem ustvarjanju in dejstvom preokret, revolucija, ki išče novih smeri in oblik, prav tako tudi v glasbi sodobna glasba nima tonalnosti, klasične arhitektonike, tematičnosti! V njej je tisto, kar ji je poudarjajoče bistvo za ustvaritev nove forme: atematika, atonalnost, brezpogojna in absolutna negacija ponavljanja.

Usoda naših rudarjev v Srbiji.

Iz rudnika Jerma d. d. v Srbiji nam pišejo:

Razmere, v katerih živimo, so naravnost obupne. Na Vašo intervencijo, ki ste jo izvršili po centralnem tajništvu Delavskih zbornic v Beogradu, smo dobili izplačan zaslužek za mesec junij in julij 1933. Sedaj pa zopet že devet mesecev nismo prejeli nikakega izplačila. Odšli bi dalje iskat dela k drugim rudnikom, pa nam za to manjkajo sredstva. Tako moramo čakati tu na milost podjetnika, da nam da naš krvavo in težko prislužen denar. Na naše intervencije in prošnje se nam vedno zatrjuje, da se bodo zaslužki izplačali, vendar denarja ni od nikoder. Naprošamo Vas, da zopet pokrenete potrebne korake na centralno tajništvo Delavskih zbornic v Beogradu, da se bo stvar kaj premaknila. — Slede podpisi.

V takih razmerah tedaj živijo izselniki. Za svoj težko prislužen denar morajo prositi, kot bi to bila kaka miloščina.

»Delavska pravica.«

Izrabljanje delavstva.

Predilna industrija ima pri nas konjunkturo kar na dve strani. Po eni strani ima zaradi ovir v denarnem prometu s tujino in zaradi visokih carin skoraj monopol za svoje izdelke pri nas, po drugi pa sili obupna gospodarska stiska delavce in še bolj delavke, da primejo za vsako delo in za vsako ceno. In predilna industrija zna izrabljati svoj položaj in ga tudi izrablja na obe strani. Medtem ko so tkanine še vedno precej dražje kot pred vojno, čeprav je imela takrat ta industrija v marsičem težje stališče, plačuje delavstvo že mestoma nižje, kot so plačani kakšni kitajski kuliji. Bajne ne zaslužijo nekateri delavci pri neki taki industriji niti 200 dinarjev na mesec, in mesečne mezde po 800 dinarjev so že »masten« zaslužek.

Pametna ustanovitev.

Nedavno tega so osnovali v Pragi društvo za pravno pomoč pohabljenim. Ustanovitev so obrazložili s tehtnim razlogom, da je hromemu javljene mogoče, pospešiti rešitev kakšnega uradnega spisa. Za dokaz so navedli spis, ki je šel že skozi trideset uradnih »pristojnih« mest, pa še vedno ni bil rešen, in ki je v njem obilica obrazložitve pristojnosti in nepristojnosti, vprašanj, ugotovitev in kar je še podobne navlake, že skoraj zadušila stvar, za katero je prav za prav šlo.

»GENERALI.«

Sestavek pod tem naslovom homo zaradi raznih zaprek nadaljevali v eni prihodnjih števil.

Zeljo imate glede spolnitve lista? Priznavate potrebo njegovega obstoja, le predstavljali ste si ga drugačnega, reprezentativnejšega! Omogočite dvig lista z rednim plačevanjem naročnine in z nabiranjem naročnikov-plačnikov!

raj vedno lep zunanji uspeh. Vendar pa so njegove komedije po večini lokalnega značaja kot precej verna slika posebnih srbskih, zlasti belgrajskih razmer.

V »Belgradu nekdanj in sedaj« nam je hotel pokazati prepad med starejšo generacijo, ki je nje mu bližja, kljub temu, da ne zakriva njenih napak in mlajšo generacijo. To se mu je sicer v precej slabotni dramski kompoziciji še dokaj posrečilo, dasi skoraj nikjer ne seže v globino. Zato se pač smejemo in zabavamo — in nič več.

Režiser B. Kreft se ni posebno potrudil, morda ni imel na razpolago dovolj časa, ali pa mu delo že pri osnovi ni bilo simpatično. Isti vtisk sem imel tudi pri igralcih z izjemo Cesarja, Rakarjeve in Sancina. Sicer pa to pri tej preobremenjenosti v našem gledališču ni nič čudnega.

Ob koncu svojega poročila naj še pripomnim, da bi morala gled. uprava pač malo bolj paziti na jezik, in to ne samo pri prevodih, temveč tudi pri odrski izgovorjavi, ki včasih že kar pohujšljivo šepa. Prej ali slej bo pač treba misliti na stalnega dramaturga — jezikovnega in literarnega strokovnjaka. V. K.

OPERA.

Poljska kri. Opereta v treh dejanjih. Glasba: O. Nedbal režiser: Golovin. Dirigent: M. Polič.

»Poljska kri«, pristna dunajska opereta, je po svoji vrednosti nedvomno neprimerno višje od sodobnih Abrahamovih, Kalmanovih itd. operet, ki so brez umetniške podlage in oblike, ter so zgolj efektne in čutnega značaja. Odlikuje jo bogata instrumentacija in dovršena forma, pa tudi libreto, ki je nadpovprečen, etično zgrajen, kar je bilo že poprej redko in danes sploh več ne pride do veljave. Z ozirom na vrednost dela je tej opereti, ki je bila že na repertoarjih vseh gledališč, gotovo usojeno mnogo daljše življenje, kakor sodobnim operetam brez višjega stremljenja in vrednotno višjerednih podlag.

Reinerjev klavirski koncert je obsegal program, ki ga v tej stilnosti še nismo slišali. Bil pa je predolg, sicer zelo umesten in potreben, da smo se malo podrobneje seznanili s to glasbeno smerjo. Kompozicij je pa bilo preveč, da bi mogel človek globlje soditi, ker so prehitro šle mimo njega. Če bi jih slišal posamezne enkrat ali večkrat časovno različno, bi jih tudi globlje dojel. Seveda je razumljivo, da vse kompozicije niso bile prvovrstne in tudi s tega stališča (po avtorjih sodeč) moramo precej ločiti in tudi upoštevati, da bo ta ali ona skladba tu ali tam različno sprejeta.

Navedene skladbe so značilne po poudarjajoči ritmiki, efekti, gibljivosti pri nekaterih skoraj do prevelikih kontrastov, ker jim posameznim v celoti še ni izvedena popolna forma in enotnost. Izmed vseh skladb sta dosegli največji uspeh pestri in živahni tokati Sl. Osterca in K. Hábe.

Izvajalec dr. Karel Reiner, priznan klavirski virtuos, znani propagator četrtinske glasbe in tudi sam komponist, razpolaga s sijajno tehniko ter se je pokazal mojstra zlasti še (radio dne 8. t. m.) z vzorno interpretacijo Bacha. D. Cv.

Prijatelj Prekmurja!

Kljub 15letnemu sožitju je Prekmurje še premalo poznano. Zato se je ustanovila založba »Raba«, ki želi za 15letnico osvobodjenja izdati več publikacij, katere naj poglobijo spoznavanje najsevernejše jugoslovanske pokrajine. »Prekmurjski pisatelj« bo delo, ki bo v uvodni razpravi prikazalo razvoj in značaj prekmurskega književnega dela v 18. in 19. stoletju, v drugem delu pa bo prineslo izbor iz značilnih tekstov. Knjiga bo novost in bo poglobila poznanje naše kulturne zgodovine. Bo ilustrirana in odlično opremljena. Naročniki jo dobe za ceno 25 Din in naj se javijo do 5. junija t. l. na naslov: Založba »Raba«, Maribor, Razlagova 25.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.